

Bratinka József (1971–1976)

Kérem, meséljen nekem a '70-es évek első feléről az Eötvös Kollégiumban!

Igazgatónk Novák Mihály vegyészprofesszor volt 1971-73 között, később pedig Nagy Géza. Zseniális embernek ismertük meg Nagy Gézát, aki a kádárista korlátok sűrűjében is be mert vezetni egy *Az egzisztencializmus filozófiai irányai* című kurzust a Kollégiumon belül. Ilyenekről akkor szinte sehol sem lehetett hallani. Ennek keretében ő Sartre-szemináriumokat, Suki Béla pedig Heidegger-szakszemináriumot tartott a Kollégiumban. Én akkor kezdtem el komolyabban foglalkozni Camus-vel. Róla, illetve filozófiai műveiről írtam szakdolgozatomat is, Nagy Géza irányításával. 1973-ban a debreceni diákköri konferencián is bemutatkoztam a témával (*Albert Camus, l'Homme et l'Humanisme*). Nagy Géza különben Budapestről járt le, és a szegedi Francia Tanszéken tanított, később tanszékvezető, nagydoktor lett. Azóta elmentek, előbb Suki Béla Ságvári-tanár, azután ő is és sokan mások. . . Tehát az Eötvösben (szemben a többi kollégiummal) mindig is voltak belső szakszemináriumok, és oda a legjobb tudományos előadókat hívták meg, hirtelen visszaemlékszem Halász Elődre, aki hatalmas műveltségével érdekesítő világirodalmi előadást tartott, vagy a természettudományok területén a *Biológiai pokolgépek* c. előadásra, amely engem bölcsészként is megragadott.

A gazdasági ügyeinket, számláinkat az Irinyi Kollégium épületében intéztük, itt vettük fel a kedvezményes menzajegyeket is. Persze eljártunk máshová is, vettünk valamit a közértben, vagy beültünk a *Sárkányba* vagy a *Boszorkányba*. Ma már hihetetlen: az *Alsóvárosi Vendéglő* (az Eötvös-kollégisták akkori kedvelt helye) meghirdette, hogy Minden étel: 10 Ft. Néha társaságban lementünk a Gödörbe is, akkoriban 17,50-ért remek resztelt (vagy rántott) májat lehetett kapni, körettel.

Ami az Eötvös történetét illeti, először csak mi, fiúk voltunk a Kollégiumban, utána – épp az én diákbizottsági titkárságom idején – „koedukáltak” lettünk, megkaptuk második emeletet, ahová beköltöztek a lányok, ugyanolyan jelentkezési és válogatási szabályok szerint.

Melyek voltak az Eötvös további előnyei?

Mindenekelőtt a könyvtár. Amikor én lettem a könyvtáros, valamelyik könyvesboltban találtam egy prospektust, amelyben gyönyörű gótikus felirat volt: *Bibliotheca*. Rögtön kiragasztottam a középső helyiség ajtajára, amely korábban afféle polcos lerakat volt, és aláírtam hasonló stilizált betűkkel: *Silentium*. Azontúl ott nem lehetett beszélni. Dóbé Sanyi persze némely este behozott egy-egy nagy kancsó teát, és megkérdezte, kinek önthet. Trécselni maximum a szobákban, a folyosón vagy a konyhában lehetett. Sokat gitároztam is a konyhában, mert kiváló akusztikája volt. . . lejött Galántai Böbe vagy Font Márta, és akkor játszottam mindenfélét. Átnéztem az egész könyvtárat, egészen patinás gyűjteménye volt:

történelem, csillagászat, földrajz és főleg irodalom. Megvolt a teljes *Pallas Lexikon* sorozat, a *Révai Lexikon*, persze a legutolsó *Új Magyar Lexikon* sorozat és néhány régi, főként nyelvészeti kiadvány.

Tehát a bejárattól jobbra a harmadik helyiség volt a könyvtár, ahol szabályos tanulószobát rendeztünk be. Két szoba összenyitásából keletkezhetett. A széleken álltak a falakat befedő, nyitott könyvespolcok, középre hozattam a szembefordított hosszú asztalokat, székekkel. Utóbbiakról először Novák Mihály igazgatót kellett meggyőzőnöm, aztán valahogy az Irinyi gondnokság kifizette. Legalább 16 hely volt. Nagyon élveztük, hogy vegyész, matematikus, történész, jogász, mindenféle szakos beült oda. Együtt tanultunk, főleg a vizsgaidőszakokban, de évközben is: hazajött az ember az egyetemről, volt egy kis laza „előkészítés”, majd este kilenc-tíz óra tájban bejöttek az emberek. Mi Dóbé Sanyival sokszor hajnal négyig ott tanultunk. Egyébként szerettünk a Somogyi Könyvtárba is járni. Utánam Zalán (akkor Lipák) Tibor lett a könyvtáros.

Milyen volt az elhelyezés az 1970-es években?

Amikor én megérkeztem, akkor a szobákban két kétemeletes ágy volt mindkét szélen, középen térelválasztó szekrények, mögöttük íróasztalok, fiókokkal. Később megszűntek az emeletes ágyak, mindkét oldalon három-három ágy volt, én Csillag Andrással és Bácskai Mihállyal laktam ekkor egy oldalon (vele kerültem aztán versenybe az École Normale pályázatában). A másik oldalon Stachó Laci matematikus, Nagy György jogász és Krajcsi Péter. A szobák nem voltak egyformák, a folyosón jobbra volt egy-egy nagyobb szoba, az elején és a végén, az első után egy kisebb, utána a könyvtár, majd megint egy kisebb és végül a nagyobb szoba. A lányszinten (II. emelet) az első helyiség volt a könyvtár, sokszor – talán udvariasságból – ott tartottuk a diákbizottsági üléseket. (Mi rendszeresen feljártunk hozzájuk, tanulmányi vagy egyéb ügyekben, voltak, akik udvaroltak is.) Természetesen a szobákban is lehetett tanulni: ezt persze a jelenlétek és vérmérsékletek is befolyásolták. De a Bibliothecának külön hangulata volt, ott a komolyság uralkodott. Szerettük, mindenkinek megvolt a stabil helye, emlékszem én kiterítettem az egész Camus-anyagomat az asztalra, úgy készültem, naponta folytatva a munkát a diákköri dolgozatomhoz. Sárkány János vegyész is sokat volt ott, biológusok, olykor jogászok is, a matematikusok viszont – például Kérchy Laci vagy Stachó László – inkább fejben tanultak, elég volt nekik egy papír és ceruza, ha szemináriumi dolgozatot írtak. Mi, bölcsészek könyvek halmazával dolgoztunk. Egyszer, a szigorlat előtt megmértük centire: a három „spenóttal” (A magyar irodalom története), a jegyzeteinkkel – akkor még tömör gépeléssel, újságpapírra nyomtatták, és külön jegyzetboltban lehetett megvenni – és a kötelező olvasmányokkal (franciásoknak pl. Balzac, Victor Hugo, korábban Molière), a csatlakozó tanulmányokkal együtt mellmagasságot tett ki. Egyébként az Eötvösbe bárki bejöhett, nem volt ellenőrzés. Volt olyan, hogy én leendő feleségemmel fél 10-ig bent tanultam a szobában, aztán hazakísértem, és folytattam a könyvtárban. De többször tanultunk kint, a SZUE uszodában is, egy gyékényre

kifeküdve, az egész Balassit, Janus Pannoniust, a régi magyar irodalmat egymásnak felolvasva és kikérdezve.

A szegedi Eötvös Kollégiumot – a pesti Eötvös József Collegium mintájára – gróf Klebelsberg Kuno alapította. A pesti Eötvös pedig a francia École Normale Supérieure mintájára jött létre. Annak idején volt kapcsolatuk a két fenti „anyakollégiummal”?

Nagy Géza nagyon jól ismerte az École Normale-t és annak összefüggését a két magyar Eötvös-kollégiummal. Egyszer a pesti Eötvös József Collegiumban voltunk kirándulni a Ménesi úton, azt is Nagy Géza szervezte. Nem messze lakott tőle Budán. Előtte nemigen tudtunk a pesti Eötvösről, de ő ragaszkodott a kapcsolatfelvételhez. Egy busszal felmentünk, és találkoztunk velük. Ismerkedtünk, beszélgettünk, a két igazgató (ők már ismerték egymást) beszédet mondott, voltak szendvicsek, üdítő is. Mondjuk, vissza már nem látogattak sajnos. Nagy Géza különben megszállottan kutatott, tervezett, írt is az elitképzés lehetséges jövőjéről, mert annak idején egy kicsit „leült” az Eötvös Kollégium tekintélye.

Hivatalos kapcsolatunk a francia társintézménnyel nem volt, de én egy évre bentlakásos (pensionnaire intérieur) tagja voltam az École Normale Supérieure-nek, egyedülként Magyarországról az 1975/76-os tanévben. Ott úgy mondták: les Normaliens, a végzeteknek pedig – sokáig nem érttem – az Archicube megszólítás járt ki. Sok ösztöndíjas is lakott a kollégiumban, köztük külföldiek. A rue d’Ulm utcai patinás, klasszicista kollégiumban – ha jól tudom – máig csak fiúk laknak (a lánykollégium külön, Párizs déli külvárosában található). Magyarországnak hivatalosan két ösztöndíjas helye volt, egy bentlakó és egy bejáró. Az „externista” egy debreceni francia szakos hölgy, Marosvári Mária – ma egyetemi oktató – volt. Néha találkoztam vele, de ő egy másik kollégiumban lakott. Az École Normale hatalmas elismerés tárgya volt, még a külföldi ösztöndíjasok esetében is. Ha a Sorbonne valamelyik egyetemén (1968 után ti. különválasztották a karokat) azt mondtam Rossignol professzornak, hogy az École Normale-ból jöttem, és szeretném felvenni az óráját, akkor rögtön azt felelte, hogy „természetesen”.

Franciaországban ez a csúcskollégium. Az École Normale Supérieure mögött a napóleoni elitképzés eszméi állnak, azt hiszem, ő is alapította. Életemben akkor volt először egyfős szobám, cellának hívtuk: egy ágy, egy szekrény meg könyvespolc, egy íróasztal kényelmes bőrszékkal. Ott írtam meg a szakdolgozatomat is. Lent volt egy hatalmas ebédlő. Az egész épület olyan kolostorszerű volt: középen egy négyszögű belső zárt udvar, pázsittal, fákkal és bokrokkal, meg egy medence tele aranyhalakkal, télen-nyáron. A kerengő helyett körben egy széles, kavicsos járda húzódott, bejáró ajtókkal. A belső homlokzatot egyenletesen elosztott, első emeleti falmélyedésekben a nagy francia tudósok mellszobrai díszítették. A kertudvarban diszkrét távolságra padok, ahol mindenki tanult, olvasott, sétált vagy elmélkedett.

Az École Normale a Sainte-Geneviève dombon, a Panthéon mögött nyíló Ulm

utcában van, szemben vele a történelmi Pasteur Intézet. Nem messze, ha lesétá-
lunk a Boulevard Saint-Michelen, felbukkan Párizs „Nagyasszonya”, a Notre Dame.
A rue d’Ulm végén egy bisztró is volt: Bar des Normaliens, oda jártak a tagok
egy pohár sörre, egy vörösborra vagy szendvicstre. Klasszikus útvonalam volt a
„Boul’Mich”, ki a Szajnáig. Mögötte, egy beljebb eső utcában megtaláltam Ady
Endre szállodáját (egykori szerelmeinek és a versíró szellemének lakóhelyét): a
Grand Hôtel aux Balcons-t. Emléktábla hirdeti a nevét és életét, amint József
Attiláét is feljebb, a Luxemburg-kerthez közel, valamikori padlásszobája házfalán.
Az École-nak megvolt a belső képzési rendszere, aminek a vége, illetve célja az Ag-
régation, az egyetemi képzés legmagasabb, a Maîtrise (magisztrátus) utáni szintje
volt. Az École hallgatói azért eljártak az egyetemi kurzusokra (ezeket szabadon
megválaszthatták), de kezdettől fogva erre a felsőfokú versenyvizsgára készültek,
ugyanis évente kötött számú jelölt nyerhetett Agrégé(e) diplomát. A legtöbbször
2-3 év után – kemény munkával – le is tették a vizsgákat, ami a szakterületükön
gyakorlatilag professzori rangot adott. Egy ilyen „aggregáció” valóságos életbizto-
sításnak számított és azt jelent ma is, a középiskolai tanárok között a legmagasabb
szintet jelenti, bérben is. Volt egy latin-ógörög szakos barátom, később, a 80-as
években, magyar feleségével többször meghívtak bennünket. Rajtuk láttam, hogy
egy ottani tanári fizetésből simán el lehet tartani négy gyereket, az asszonynak
(angol szakos tanár) nem kellett dolgoznia, érdeklődésből járt be a magyar órákra
a Lille-i egyemen, ahol én magyar lektorként oktattam akkor.

Bent az École-ban folyamatosan szerveztek nívós előadásokat, az aggregációs
témáknak megfelelő szakszemináriumokat, matematika, kémia, biológia, történe-
lem, irodalom, nyelvészet, stilisztika és – a hely szellemének megfelelően – filozó-
fiai témákban, a legjobb előadókkal. Meglepetésemre az én Camus szakdolgozati
témám és az egzisztencializmus, akárcsak Sartre, ott már „lejár lemeznek” számí-
tott. Azért találtam érdekes előadásokat, itt vettem fel Tzetan Todorov világhírű
stilizta szemináriumát, vizsga nem volt, de máig megvan a bizonyítványom róla.
A fent említett Rossignol professzornál francia nyelvészeti szemináriumot végez-
tem.

Nagy Gézával többször is találkoztunk Párizsban, sétáltunk a környéken, meg-
ittunk egy-egy kávé, és beszélgettünk. Bár maga soha sem volt tagja az École-
nak, nagyjából mindent tudott róla, többször járt kint vendégtanárként. Fiata-
labbb kollégájához, Németh Jenőhöz hasonlóan mindig a közeli Hôtel de la Poste
szállodában lakott. Odakint is tanított engem, megértő, de szigorú stílusban azt
mondta: „Legalább olyan jól kell tudnod franciául, mint a franciák. Járj el az
órákra, vállalj szemináriumi dolgozatot, előadást meg mindent”. És én mindent
fel is tettem erre. Magyarul nem is beszélhettem a városban, a kollégiumban meg
nem volt kivel.

Milyen feladatai voltak a kollégiumi titkárnak az Eötvösben?

Elöttem Frank Gábor volt a diákbizottsági titkár, engem Csapody Miklós kö-
vetett. A leköszönő titkár javasolta mindig a következőt, akit általában meg is

szavaztak a tagok. Volt még a vécepapír-felelős, azt ugyanis nem kaptunk, tehát az ellátást komolyan meg kellett szervezni. Persze mindenki mosolygott rajta. Ezt a tisztséget általában a könyvtárosság követte. A diákbizottság időnként összeült, négy vagy öt főből állt. Ezeken az igazgató nem vett részt, ma úgy mondanánk: hallgatói autonómia. Megtárgyaltuk a dolgokat, és ha fontos dolog akadt, akkor összehívtuk a tagságot. Néha az igazgató is összehívott ilyeneket.

A titkár tehát cserélte az írógépből a szalagot, intézte a számlákat, harcolt a könyvtárfejlesztési keretekért, veszekedett az Irinyi gondnoksággal, hogy nincs a takarítónőnek (a legendás Teri néni) valamilyen takarítószere, felismerte a hiányosságokat, figyelemmel követte a kollégiumi élet eseményeit, a tanulmányi eredményét mindenkinek be kellett mutatnia a diákbizottság előtt, ha nem felelt meg az elvárt szintnek, akkor a titkár négy szemközti elbeszélgetett a taggal (persze a titkárnak kitűnőnek kellett lennie). Nekem egy-két ilyen esetem volt, a személyes ráhatás eszközével, az Eötvös Kollégium eszméit átismételve sikerült megoldani a helyzetet.

Sörözés is volt, de részegeskedés sosem. Azonkívül szabad bejárás volt, csengetni kellett, mert kívülről csak gomb volt, az első szoba feladata volt az ajtónyitás, vagy aki tudta, hogy hozzá jönnek. Bevezettük még – az én javaslatomra – az „externista” státuszt. Az akkori vegyes diákülés el is fogadta, de túl nagy érdeklődés nem volt rá. Például bejegyeztük Domonkos Laci barátomat és Kaiser Mártát (Laci későbbi feleségét) és persze az én későbbi feleségemet. Arra vigyáztunk, hogy a bejárók és a velük folytatott beszélgetések ne zavarják a többieket és a Kollégium életét.

A Mikulás szertartásszerű ünnepség volt nálunk, a karácsonyi hazatérés és a vizsgaidőszak előtt. Egybegyűltünk – utóbb a lányokkal bővült ki a csapat –, általában a könyvtárban, és megajándékoztuk egymást az előre, titkosan kisorsolt nevek szerint. Legtöbbször az igazgatónkat is meghívtuk. Volt, aki beszédet kanyarított, volt, aki nem. Szép emlék, hogy engem még tanársegéd koromban is vissza-visszahívtak ezekre az Eötvös-összejövetelekre.

Megszűnés fenyegette a Kollégiumot ekkortájt?

Egyfolytában. Különösen miután végeztem, elmentem a Kollégiumból. Voltak támadások. Mi ez, hogy így elkülönülve, meg hogy az elitképzés? Sokszor gúnyolódtak a József Attilások is, de mi azért kivédtük ezeket. Az igazgatóink pedig mindig is kiálltak az „Eötvös – École Normale Supérieure” eszmények mellett. Másfelől összesítéseink voltak arról, hogy ki milyen eredményeket ért el tanulmányában és később. Nagy Géza igazgató, az „elitképzés” nagy ismerője és bölcsész híve a leghatározottabban visszaverte ezeket a támadásokat.

*Az interjút Varga-Orvos Zoltán készítette 2009-ben Budapesten
Szerkesztette: Saródi Szilvia*